

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, к.і.н., доцента Дворкіна Ігоря Володимировича
на дисертаційну роботу **Ліхолєтова Ярослава Володимировича**
«Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині
(1945 р. – поч. ХХІ ст.)»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Детальний аналіз дисертаційної роботи Ліхолєтова Ярослава Володимировича на тему «Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. ХХІ ст.)», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності.

Сьогодні, в умовах російсько-української війни, особливої значущості набувають наукові розвідки, присвячені пам'яткоохоронній діяльності. Сьогодні, через агресивну війну, розв'язану Росією, багата історико-культурна спадщина України і, зокрема, Харківщини опинилася під загрозою. Охорона, збереження та відновлення пам'яток історії та культури є та будуть актуальними для держави, місцевого самоврядування, громадянського суспільства та фахової спільноти. Тож, досвід, який вже накопичено в Україні, на нашу думку, необхідно досліджувати, у тому числі на дисертаційному рівні.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

Аналіз змісту дисертації Ліхолєтова Ярослава Володимировича дає підстави стверджувати, що дослідження присвячене актуальній науковій проблемі. Робота комплексно розглядає основні аспекти розвитку пам'яткоохоронної діяльності на Харківщині у післявоєнний радянський період, а також у часи незалежності України. Історіографічна та джерельна

база дисертації є достатніми для вирішення поставлених у роботі завдань. Дисертація містить чимало важливої фактографічної інформації, що структурована за проблемно-хронологічним принципом. Вона включає в себе ретельне дослідження правової бази, внеску окремих діячів та інституцій у розбудову пам'яткоохоронної діяльності тощо. Завдяки цьому результати дисертаційної роботи можуть бути використані у практичній пам'яткоохоронній діяльності, освітньому процесі у ЗВО тощо.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за планами науково-дослідних робіт відповідно до ініціативної науково-дослідної роботи «Розвиток науки, освіти та культури Слобідської України другої половини ХІХ ст. – початку ХХІ ст.» (ДР № 0122U201252).

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну, серед найбільш суттєвих доробок автора можна назвати наступне:

- виявлено, проаналізовано та залучено до наукового обігу документи та матеріали архівів державних, наукових та громадських установ України, сформовано репрезентативну джерельну базу, що надало змогу охарактеризувати пам'яткоохоронні процеси в регіоні;
- розглянуто сучасний практичний досвід пам'яткоохоронних інституцій у регіоні;
- розроблено та обґрунтовано періодизацію етапів пам'яткоохоронної справи на території Харківщини;
- набуло подальшого розвитку розуміння необхідності застосування міждисциплінарного підходу до осмислення окремих явищ пам'яткоохоронної справи.

На нашу думку, дисертаційна робота є важливим науковим дослідженням та має велике теоретичне та практичне значення. Робота дисертанта є вагомим внеском для подальшого розвитку історичного пам'яткознавства.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Окремі результати дисертаційного дослідження використовуються у роботі державних та освітніх установ, зокрема:

Під час підготовки томів енциклопедії «Звід пам'яток історії та культури України. Харківська область» було використано окремі матеріали, які присвячені вивченню практичної діяльності ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини», яка є провідною пам'яткоохоронною установою Харківщини, що засвідчує довідка Департаменту культури і туризму Харківської обласної державної (військової) адміністрації (№ 06-32/983 від 17.04.2024).

Окремі матеріали дисертації використовуються у навчальному процесі Харківської державної академії культури, що підтверджує довідка факультету культурології та соціальних комунікацій Харківської державної академії культури (№ 165 від 17.04.2024).

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 19 наукових праць, з них у фахових наукових виданнях, рекомендованих ДАК Міністерства освіти і науки України – 4, а також наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 15. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для подальшого розвитку пам'яткоохоронної діяльності в Україні загалом, так і на території Харківщини зокрема.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота Ліхолєтова Я. В. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел і літератури, додатки.

Дисертація присвячена дослідженню різноманітних особливостей становлення та розвитку пам'яткоохоронної справи на Харківщині впродовж 1945 р. – поч. ХХІ ст.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку державної системи охорони культурної спадщини в Україні впродовж 1945 р. – поч. ХХІ ст. у розрізі історико-культурних процесів Харківщини.

Предметом дослідження є основні форми, напрями та методи діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, наукових та музейних інституцій, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПШК), окремих дослідників та діячів культури Харківщини з виявлення, дослідження, вивчення, охорони та використання, а також популяризації нерухомих об'єктів культурної спадщини.

Мета дисертаційної роботи – історична реконструкція закономірностей розвитку та еволюції пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. ХХІ ст.), у контексті загальнодержавних процесів.

Перший розділ присвячений аналізу історіографічної та джерельної бази дисертаційного дослідження, також у ньому розглянуто методологічні засади дослідження. Проаналізувавши історіографію проблеми, автор виокремив два основні хронологічні періоди. Джерельна база містить сукупність документів, що були залучені дисертантом. Зокрема це документи, що зберігаються в архівах та державних установах. Методи, принципи і підходи, запропоновані у дисертації, дозволяють комплексно та концептуально дослідити різні аспекти пам'яткоохоронної діяльності.

Другий розділ дисертації присвячений висвітленню передумов розвитку державної системи охорони культурної спадщини на Харківщині у період із

першої половини XIX століття до 1945 р., а також аналізу пам'яткоохоронної системи Харківщини впродовж 1945 р. – другої половини 1960-х рр.

Третій розділ присвячено висвітленню інституційного та наукового оформлення пам'яткоохоронної справи у другій половині 1960-х – 1991 рр. Розглянуто становлення та діяльність Харківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Досліджено історію виникнення та підготовки енциклопедії «Звід пам'яток історії та культури України», зокрема по Харківській області. Проаналізовано розвиток пам'яткоохоронної справи в контексті її нормативно-правового регулювання.

Четвертий розділ присвячено пам'яткоохоронним процесам упродовж 1991 р. – поч. XXI ст. Приділено увагу формуванню сучасної законодавчої бази пам'яткоохоронної справи. Узагальнено основні форми та напрями практичної роботи наукових, громадських та освітніх установ у пам'яткоохоронній діяльності регіону.

Проведений аналіз пам'яткоохоронної ситуації на території Харківщини після відновлення незалежності України. У розділі було проаналізовано процес активізації пам'яткоохоронної діяльності після 1991 р.; роботу провідної установи пам'яткоохоронної галузі – Харківського науково-методичного центру охорони культурної спадщини; формування пам'яткоохоронної мережі в контексті діяльності наукових інституцій та закладів вищої освіти.

Висновки, сформульовані у дослідженні, відображають результати проведеного дослідження як вирішення висунутих у дисертації завдань. Загалом висновки відповідають вимогам, які висуваються до результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Список джерел і літератури, що складається з 338 найменувань, достатньо охоплює предметне поле дослідження та свідчить про опрацювання великого обсягу опублікованих та неопублікованих джерел, а також історіографічного доробку істориків та пам'яткознавців.

Додатки містять інформацію, що відображає практичне впровадження результатів дисертації.

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів зумовлено поставленими метою та завданнями, а також використанням відповідної загальнонаукової та конкретно історичної методології дослідження. Крім того, достовірність заявлених положень обґрунтовується комплексним підходом у вивченні визначеного об'єкта, що також зумовлює і низку певних принципів, методів та підходів, які були використані в процесі дослідження.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертацію виконано з дотриманням вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у чотирьох фахових статтях, крім того дисертант активно брав участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях, що є свідченням апробації результатів, які викладено у дисертаційному дослідженні.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Ярослава Ліхолєтова можна оцінити в цілому позитивно, проте маємо висловити наступні зауваження та рекомендації, що можуть бути використані автором у подальших дослідженнях:

- Робота містить незначні технічні помилки;
- На нашу думку, характеризуючи хронологічні рамки дослідження, варто було б обґрунтувати два аспекти. Перший – необхідність глибокого аналізу попередніх періодів пам'яткоохоронної діяльності на Харківщині.

Автор слушно та достатньо об'ємно аналізує понад 100-річний досвід пам'яткоохоронної діяльності (XIX ст. – 1945 р.), але не обґрунтовує таке значне відхилення від хронологічних рамок дисертації. Другий – на нашу думку, варто було більш чітко визначити верхню хронологічну межу роботи.

- Методологічні основи дисертації висвітлені достатньо, але, на нашу думку, доцільно було би також використати здобутки такого сучасного напрямку історичних досліджень як Memory Studies (дослідження пам'яті), зокрема концепцію «місць пам'яті» П'єра Нора.

- Дисертаційне дослідження, яке, безумовно, є актуальним, як було зазначено вище, не містить згадок про такі надзвичайно актуальні для України та Харківщини процеси декомунізації (відбуваються на законодавчому рівні з 2015 р.) та деколонізації (із початку повномасштабного російського вторгнення). На нашу думку, їх варто було би розглянути у контексті пам'яткоохоронної діяльності.

Висловлені зауваження носять передусім рекомендаційний характер та не впливають на загальну оцінку роботи.

10. Висновки

Дисертаційна робота Ліхолєтова Я. В. є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить науково-обґрунтовані результати, має наукову новизну, а також дає перспективи для подальших досліджень у напрямку історичного пам'яткознавства. Тема дослідження відповідає галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» та спеціальності 032 – «Історія та археологія».

Отже, дисертаційна робота Ліхолєтова Ярослава Володимировича «Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. XXI ст.)» є самостійною, актуальною, завершеною науковою працею, її висновки є цілком обґрунтованими, вона відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а сам автор,

Ліхолетов Ярослав Володимирович, заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства,
культурології та історії науки

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Ігор ДВОРКІН

Підпис *Ігор Дворкін*
 ЗАСВІДЧУЮ:
 ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
 НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
 «01» 08 2024 р.

ЗАЙЦЕВ Ю. І.